Findings on Girls' and Women's Experiences of Government Schemes and Services based on Research in Purandar and Khed Blocks, Pune District

Briefs for Discussion:
District Convergence Planning Committee

Zilla Parishad, Pune
Monday, 24 June, 2019

3D Program
FOR GIRLS & WOMEN

Document. Drive. Deliver.

3D Program
FOR GIRLS AND WOMEN

Findings from Purandar and Khed Blocks

Brief for the District Convergence Planning Committee, Pune Zilla Parishad

24 June, 2019

Goal

Identify the issues that girls and women prioritize in Purandar and Khed Blocks; understand how government schemes for girls and women respond to these issues; and generate practical recommendations for convergent action and next steps for the Pune Zilla Parishad and partners.

Findings

Focus group discussions with girls and women from Purandar and Khed Blocks and interviews with block-level government functionaries who run schemes for girls and women, revealed the following:

Economic Empowerment

- Girls and women want to work and need to build skills, including non-traditional skills like computer literacy and guidance on setting up locally relevant small businesses and home-based income-generating activities.
- Women want financial support and marketing linkages to start income-generating activities. Women are afraid to take out loans from banks and of repayment.
- Girls want vocational training to build skills and secure part-time jobs, so they can meet the costs of their education, complete school and delay marriage.
- Government schemes like MGNREGA, UMED, Panlot do not provide women with skill building and support to start and run a business. SHGs under these schemes function mostly as saving and lending groups and do not facilitate income-generating activities for women.

Health

- Girls and women are dissatisfied with services at public health centers and are dependent on private care, which can be difficult to access due to cost and distance.
- Girls and women are eager to address menstrual health concerns. There is a lack of information on how to handle menstrual irregularities and menstruation. Quality menstrual hygiene products and facilities are not available. Most girls and women are aware of the Asmita scheme but have found the sanitary napkins provided under the scheme to be of poor quality and do not use them. SHGs are therefore reluctant to sell them.

Education

- Lack of transportation acts as a barrier to girls' education. Though subsidized passes are provided, the State Transport (ST) buses are often cancelled, delayed or have inconvenient schedules, which leave girls with no regular and safe way to go to school or return home.
- Girls and women find education expensive and inaccessible. The inability to afford education, the lack of educational institutions near their villages, combined with the lack of employment opportunities for girls once they complete their education, leads to parents discontinuing their daughters' education.
- Poor infrastructure and lack of facilities in schools, particularly drinking water, toilets and disposal facilities for sanitary napkins, make it difficult for adolescent girls to attend school regularly, particularly during their periods.

Public Safety

- Girls and women experience harassment and violence and feel unsafe in public spaces like bus-stops, in buses, and while walking to and from school, the market and other public spaces. This results in restrictions on girls' mobility, thereby limiting their access to services and opportunities.
- Infrastructure limitations increase the risk of violence. Often toilets are located further away from schools and very often, there are no toilets, which force girls and women to use open spaces, exposing them to violence and harassment. The lack of streetlights poses a big problem for girls who are commuting when it gets dark.
- Girls and women lack safe spaces to express their safety concerns. Girls and women have no safe spaces where they can share their own experiences of day-to-day harassment in public places. When girls do share experiences of harassment, they are often blamed and made to feel responsible. Girls are aware of platforms created by the government that aim to safeguard girls and women on the street, such as the Nirbhaya and Damini squads. However, they are afraid to approach members of these squads.

Women's and Girls' Experiences with Government Schemes

- Lack of information. Girls and women do not have adequate information on government schemes. They know the names of some schemes and broadly know what they offer. However, they do not have information on eligibility requirements or the documents they need to access them. Usually, information on schemes is provided to men in households, not women.
- Many entitled beneficiaries are not reached by schemes, particularly those that belong to marginalized and vulnerable groups, such as women from the Katkari and Thakar tribes in Khed.
- Lack of public platforms to share their concerns. Women are unable to participate in Gram Sabhas, which are dominated by men. Women are often not informed about the date, time and agenda of Gram Sabha meetings. When they do attend the Gram Sabha, male members do not let them speak, and their concerns are not taken seriously.

- **There is no feedback and grievance redressal mechanism for schemes.** Girls and women speak to scheme representatives and share their concerns, but their concerns are rarely addressed.
- **Girls and women lack faith in government services.** The lack of clarity in scheme components, poor quality of government services, failure to take the community context into account, and delays and inefficiencies in scheme processes alienate the community from the government system.

Recommendations

- **Place girls' and women's needs and realities at the center of planning and implementation of schemes, by mapping the needs, aspirations and feedback of girls and women, particularly the most marginalized and vulnerable, and understanding how schemes can respond to these needs.** An important way of doing this is to hold women-only Gram Sabhas and/or create opportunities for girls and women to speak during regular Gram Sabhas. Monthly public hearings could be held on girls' and women's issues and grievances. This would be particularly beneficial in the tribal areas of Khed, where there are few opportunities for girls and women to be heard.
- **Prioritize access to information on schemes and eligibility requirements and documents.** There is a need to create a single window system or a separate help desk at the Panchayat office to provide women with scheme information and to facilitate fulfilling eligibility requirements to qualify for schemes. This can also be done by appointing a women worker, alongside the Gram Sewak who engages with girls and women on scheme access related issues. For tribal areas in Khed, this could be done by a tribal woman. When eligibility requirements are too cumbersome, they should be simplified.
- **Converge schemes across departments and stakeholders to maximize benefits for girls and women**. Some immediate opportunities for convergence can be leveraged:
    - Develop a comprehensive economic empowerment and skill development plan for women SHGs and for girls based on the skill development components of various schemes like UMED, MGNREGA, Panlot, financial support schemes of Women and Child Department and the Social Welfare Department, Asmita and MSCIT.
    - Strengthen the effectiveness of the Asmita Yojana to provide a comprehensive strategy for Menstrual Health Management (MHM). Convergence should be facilitated between the implementing department DRDA, and the Education, Health, Water and Sanitation and WCD departments. Each of these departments can play a role in addressing the issue of MHM. Quality of sanitary napkins must be improved. (See 3D Program brief on MHM.)
    - Convergence between the Education and Transport departments should be facilitated to address the transportation challenges that girls face, which are impacting their education (See 3D Program brief on Transportation Barriers to Girls' Secondary Education.)
    - Collaborate to address infrastructure shortfalls: MGNREGA and Swach Bharat Abhiyan can converge to address some of these infrastructure deficits. The Water and Sanitation department must work with DRDA to develop a strategy to increase access to clean, safe, separate toilets for girls in schools and for girls and women in public spaces. DRDA and the Water and Sanitation Department can collaborate to build water tanks for drinking water under MGNREGA.

- Create a comprehensive public safety plan for girls and women based on inputs from government officers from various departments including Health, Education, Police, Public Works and Transportation, girls' and women's representatives from villages, schools and colleges, elected women representative members, members from different safety platforms, local journalists and representatives from local CSOs working on women issues.
- All departments are collecting data on rural households and many of them also have online portals. It is important to explore ways of converging these different datasets to avoid duplication of effort and use data strategically for planning and monitoring of schemes for girls and women. The 3D Program is undertaking a data mapping exercise with the Gokhale Institute for Politics and economics (GIPE) to make recommendations for data convergence. (See 3D Program brief on Data Convergence.)

- Support community platforms/structures that can facilitate convergence. While systemic convergence is a long-term process, it is important to make a start. To feed into the systemic mechanisms for convergence and make them accountable, certain supporting platforms are required. Some existing platforms at the village level, that could play this role include:
  - The Gram Sabha: Women want to use the Gram Sabha as a platform to raise their concerns, but they are unable to do so currently. It is crucial to create space within the Gram Sabhas for women to be able to articulate their needs and concerns.
  - Women's Self-Help Groups: SHGs act as collectives of and for women at the village level. SHGs can be used to organize women, capture their needs and priorities, requirements, provide them with information, facilitate their access to scheme documents and benefits, help them with follow-up actions and to demand accountability from the government.
  - Schools and Hostels for Adolescent Girls: Schools and hostels can play the same role for adolescent girls, that SHGs platforms would play for adult women. Schools and hostels can serve as platforms where girls' needs and aspirations can be expressed and collated, as service delivery points for adolescent girls, and as platforms for gender training of young girls, so they are able to challenge patriarchal norms.

3D Program Response and Pilot Program

The 3D Program aims to strengthen government schemes to better serve girls and women in rural Pune through convergent action that brings together the different departments within the ZP, as well as civil society organizations (CSOs) and corporate partners. It is doing this through the following activities:

- The 3D Program is demonstrating convergent action in two blocks within Pune District - Purandar and Khed. With the support of officials at the district, block and village levels and CSOs MASUM in Purandar and Chaitanya in Khed, the 3D Program is establishing a three-tier convergent committee system within the ZP, comprised of Village Convergence Planning Committees (VCPC), Block Convergence Planning Committees (BCPC) and a District Convergence Planning Committee (DCPC). The committees will include relevant officials from various government departments across sectors that work on schemes addressing the needs of girls and women; women representatives from the community; grassroots workers; and CSOs and corporate representatives. The VCPC with collate girls'

and women's needs, aspirations and concerns and the challenges they face accessing and benefiting from government schemes. This information will be shared with the BCPC, which will ensure convergent action at the block level to address these concerns. The BCPC will report to the DCPC, which can then use the information and feedback to inform the District Planning Committee and district-wide planning and budget allocations.

Through this three-tiered system, departments can be supported to work together to create a shared vision for girls and women and jointly define and monitor targets. The vison can be based on a system of data sharing and convergence. Departments can then implement this vision as single departments or identify areas of collaboration during implementation. The committees can serve as accountability mechanisms and ensure that the departments are responsive and accountable to feedback from girls and women.

- Leveraging CSO and CSR resources to fill gaps in schemes and provide innovations to address priority issues of girls and women and create platforms to ensure girls' and women's needs and inputs inform district planning.
- Generating recommendations and demonstrating solutions to strengthen government schemes and their effectiveness in addressing the needs of girls and women in Pune District. The 3D Program is also demonstrating solutions to particular programs. For example, in response to the lack of skilling and job placement programs in rural areas, the 3D Program has partnered with MASUM, SNDT University and Tech Mahindra Foundation to develop a skill building and job placement program for rural girls from Purandar Block (See 3D Program brief on skill-building and job placement for rural girls).

3D Program
FOR GIRLS AND WOMEN

पुरंदर आणि खेड तालुक्यातील निरीक्षणे
पुणे जिल्हा परिषद, डीसीपीसी साठी टिपण

२४ जून २०१९

ध्येय:

पुरंदर आणि खेड तालुक्यातील मुली आणि महिला मुख्यत्वेकरून भेडसावणाऱ्या समस्या ओळखणे, आणि समजून घेणे. मुली आणि महिलांनी मांडलेल्या समस्यांवर तोडगा म्हणून निर्माण केलेल्या सरकारी योजना त्यानुरूप आहेत वा कसे हे समजून घेणे आणि त्यावर *समन्वयित कार्यक्रम आणि पुढील कृती* यासाठी पुणे जिल्हा परिषद व सहकाऱ्यांना व्यवहार्य शिफारसी करणे.

निरिक्षणे:

पुरंदर आणि खेड तालुक्यातल्या मुली आणि महिलांसोबत केलेल्या गटचर्चा आणि मुलाखती, तसेच मुली आण महिलांसाठीच्या सरकारी योजना कार्यन्वित करणारे तालुका स्तरावरील सरकारी यंत्रणेतील कर्मचारी यांच्या मुलाखतींमधून उलगडलेल्या बाबी खालीलप्रमाणे

मुली आणि महिलांसाठी अग्रक्रमाचे मुद्दे:

आर्थिक सक्षमीकरण:

- मुली आणि महिलांना काम करायचे आहे आणि कौशल्य आत्मसात करावे असे वाटते. त्यांना पारंपारिक कौशल्यांपेक्षा वेगळी म्हणजे संगणक साक्षरता इ. सारख्यांचे प्रशिक्षण हवे आहे. तसेच स्थानिक बाजारपेठेसाठी योग्य ठरेल असा एखादा छोटासा व्यवसाय वा घरबसल्या आर्थिक कमाई होऊ शकेल असे काम हवे आहे.
- आर्थिक कमाई होईल असे कार्यक्रम महिलांना हवे आहेत त्यासाठी भांडवली मदत आणि बाजारात विक्रीसाठी ओळखी मिळाल्या पाहिजेत. बँकेतून कर्ज घेणे, त्याची परतफेड या गोष्टीची महिलांना भीती वाटते.
- आपली कौशल्ये वाढतील असे व्यावसायिक प्रशिक्षण मुलींना हवे आहे. त्यातून त्या अर्धवेळ काम करून आपल्या शिक्षणाचा खर्च भागवू शकतील, शालेय शिक्षण पूर्ण करतील आणि लग्न लांबणीवर टाकू शकतील.
- उमेद, मनरेगा, पाणलोट यासारख्या योजनांमुळे महिलांच्या कौशल्यांचा विकास होत नाही एखादा व्यवसाय करून त्या तो चालवू शकतील असे त्यातून काही मिळत नाही. या योजनांखाली बनवलेल्या स्वयंसहाय्यता गटांचे मुख्य काम बचत आणि कर्ज देणे हेच असते. आर्थिक कमाई होईल असे कोणतेही काम महिलांना त्यातून मिळत नाही

आरोग्य:

- सार्वजनिक आरोग्य केंद्रांवर मिळणाऱ्या सेवेबद्दल मुली आणि महिला असमाधानी आहेत आणि त्या आरोग्यविषयक गरजांसाठी खाजगी सेवेवर अवलंबून आहेत. खाजगी आरोग्य सेवा ही अंतर आणि खर्च यादृष्टीने अप्राप्यच ठरते.
- मासिक पाळीशी संबंधित आरोग्य समस्यांवर माहिती मिळावी अशी उत्सुकता मुली आणि महिलांच्या मनात आहे. मासिक पाळीची अनियमितता आणि मासिक चक्र यांबद्दल माहिती नाही. पाळीच्या दिवसांत स्वच्छता राखण्यासाठी दर्जेदार साधने आणि चांगल्या सुविधा नसतात. बहुतांश मुली आणि महिलांना अस्मिता योजनेची माहिती होती पण या योजनेअंतर्गत दिले जाणारे सॅनिटरी नॅपकिन्सचा दर्जा निकृष्ट वाटल्यामुळे त्या ते वापरत नाहीत. याच कारणामुळे स्वयंसहायता गट हे सॅनिटरी नॅपकिन्स विकण्यासाठी तयार नसतात.

शिक्षण:

- वाहतुकीची सोय नसणे ही बाब मुलींच्या शिक्षणातला मोठा अडथळा ठरते. राज्य परिवहन मंडळातर्फे अनुदानित पास देण्याची योजना आहे पण अनेकदा बसेस रद्द होणे, उशीर होणे आणि वेळा गैरसोयीच्या यामुळे शाळेत जाणे / घरी परतणे हा प्रवास शक्य होत नाही.
- मुली आणि महिलांच्या मते शिक्षण घेणे हे खर्चिक आणि दुरापास्त आहे. शिक्षण परवडत नाही, गावाच्या जवळ शैक्षणिक संस्था नाही, समजा मुली शिकल्या तरी त्याला अनुरुप अशा रोजगाराच्या संधी नाहीत. यामुळे मुलींचे शिक्षण अर्ध्यातच थांबवले जाते.
- शाळेत पायाभूत सोयी सुविधांची कमतरता आणि निकृष्ट दर्जा. शाळेत पिण्याचे पाणी,शौचालये या सुविधा आणि सॅनिटरी नॅपकिनची विल्हेवाट लावता येईल अशा सोयी नसतात त्यामुळे किशोरवयीन मुलींच्या उपस्थितीवर विशेषतः मासिक पाळीच्या काळात दुष्परिणाम होतो.

सार्वजनिक सुरक्षितता:

- बसथांबे, बस, शाळेचा रस्ता, बाजार या आणि इतर सार्वजनिक ठिकाणी मुली आणि महिलांना छेडछाड/ हिंसेचा अनुभव येतो आणि त्यामुळे असुरक्षित वाटते. यामुळे मुलींच्या संचारावर मर्यादा येतात परिणामी त्यांना अनेक सेवा आणि संधींना मुकावे लागते.
- पायाभूत सुविधांच्या मर्यादांमुळे हिंसेची जोखीम वाढते. बहुधा शौचालये शाळेपासून दूर असतात किंवा अजिबातच नसतात त्यामुळे मुली आणि महिलांना उघड्यावर शौचास जावे लागते आणि हिंसा छेडछाडीला तोंड द्यावे लागते. रस्त्यांवर दिवाबत्ती नसते त्यामुळे सूर्यास्तानंतर घराबाहेर पडणे हीच अडचण होऊन बसते.
- आपल्या सुरक्षिततेबद्दल बोलण्यासाठी सुरक्षित जागा किंवा व्यासपीठ नसणे ही मुली आणि महिलांसामोरची अडचण आहे.
- दैनंदिन आयुष्यात सार्वजनिक ठिकाणी अनुभवाव्या लागणाऱ्या छळाबद्दल बोलण्यासाठी मुली आणि महिलांना सुरक्षित वाटेल असे व्यासपीठ नाही. त्या आपले छेडछाडीचे अनुभव बोलल्या तर अनेकदा त्यांनाच त्यासाठी जबाबदार धरले जाते आणि निष्काळजी असल्याबद्दल ओरडा खावा लागतो. रस्त्याने जाताना सुरक्षित वाटावे यासाठी शासनाने उभारलेल्या निर्भया पथक/दामिनी पथक यासारख्या पथकांबद्दल मुली आणि महिला ऐकून होत्या आहेत. मात्र या पथकाच्या सदस्यांना जाऊन भेटण्याची, त्यांच्याशी ओळख करून घेण्याती त्यांना भीती वाटते.

सरकारी योजनांबाबत मुली आणि महिलांचे अनुभव:

माहितीचा अभाव - सरकारी योजनांची पुरेशी माहिती मुली आणि महिलांना नाही. काही योजनांची नावे आणि ढोबळमानाने त्यात काय आहे हे माहीत आहे. मात्र या योजनांचा लाभ घेण्यासाठी कोणते पात्रता निकष आहेत, कोणती कागदपत्रे लागतील याची माहिती नाही. साधारणपणे योजनांची माहिती घरातल्या पुरुषांना दिली जाते महिलांना नाही. अनेक योजना खऱ्या गरजूंपर्यंत पोहोचलेल्या नाहीत. मुख्यतः खेड तालुक्यातील कातकरी आणि ठाकर जमाती यासारख्या परिघावरच्या आणि वंचित समुदायाच्या महिला योजनांपासून दूरच राहतात

आपल्या मनातील चिंता बोलून दाखवण्यासाठी सार्वजनिक व्यासपीठाचा अभाव

ग्रामसभांमध्ये पुरुषांचे वर्चस्व असते त्यामुळे महिला त्यात सहभागी होत नाहीत. पुरुष सदस्य त्यांना बोलू देत नाहीत आणि आणि महिलांना ग्रामसभेच्या बैठकीची तारीख, वेळ, कार्यक्रम पत्रिका यांबद्दल कोणतीही माहिती नसते. महिलांनी उपस्थित केलेल्या मुद्द्यांवर ग्रामसभेत गांभीर्याने चर्चा केली जात नाही.

योजनांचा फीडबॅक घेणारी आणि तक्रार निवारण करणारी यंत्रणा नाही.

- सरकारी योजना सांगण्यासाठी येणाऱ्या प्रतिनिधींशी मुली आणि महिला, त्यांना भेडसावणाऱ्या चिंता बोलून दाखवतात पण बहुधा त्यावर पुढे काही होत नाही.
- मुली आणि महिलांचा सरकारी सेवेवर भरवसा नाही. योजनांच्या घटकांमध्ये स्पष्टता नसते, सामाजिक संदर्भांचा अभाव, योजना कार्यान्वित होऊन लाभ मिळण्यात होणारा उशीर आणि योजना राबवताना दिसून येणारी अकार्यक्षमता यामुळे लोक सरकारी यंत्रणेपासून फटकूनच राहताना दिसतात.

शिफारशी

- मुली आणि महिलांच्या गरजा, आकांक्षा आणि त्यांच्याकडून येणारा फीडबॅक घेऊन विशेषतः परिघावरच्या आणि सर्वाधिक वंचित समूहाच्या महिलांच्या गरजा आणि वास्तव हे केंद्रस्थानी ठेवून योजनांचे नियोजन आणि कार्यवाही केली जावी. योजनांमुळे त्यांच्या गरजांची पूर्तता होईल हे पाहिले जावे. हे साध्य करण्यासाठी फक्त महिलांच्या ग्रामसभा असाव्यात किंवा आताच्या ग्रामसभांमध्ये मुली आणि महिलांना बोलण्यासाठीच्या संधी निर्माण व्हाव्यात. महिला आणि मुलींच्या समस्यांवर मासिक जनसुनवाई आयोजित केली जावी. जिथे मुली आणि महिलांचे फारसे ऐकले जातनाही त्या खेड तालुक्यातील आदिवासी भागात या जनसुनवायांचा फायदा होईल.
- योजनांसाठीचे पात्रता निकष, आवश्यक कागदपत्रे यांची माहिती मिळेल असे काम प्राधान्यक्रमाने केले जावे. महिलांना योजनांची माहिती देण्यासाठी, पात्रता निकषांनुसार कागदपत्रे तयार करण्यासाठी व त्यांना या योजनेचा लाभ मिळेल असे दस्तावेज बनवण्या संदर्भातील माहिती देण्यासाठी एक स्वतंत्र डेस्क ग्रामपंचायतीत असावे किंवा एक खिडकी योजना सुरू केली जावी. एखादी महिला कर्मचारी नेमून हे काम होऊ शकेल. ती ग्रामसेवकाप्रमाणे मुली आणि महिलांना त्यांच्या समस्यांशी संबंधित योजनांची व्यवस्थित माहिती देईल. खेड तालुक्यातील आदिवासींसाठी एखाद्या आदिवासी महिलेमार्फत हे काम करता येईल. त्यासाठी पात्रता निकष किचकट असतील तर ते सुलभ केले जावेत.
- मुली आणि महिलांना जास्तीत जास्त लाभ मिळतील, सर्व संबंधितांचा फायदा होईल अशा प्रकारे वेगवेगळ्या विभागांच्या योजनांचे एकत्रीकरण केले जावे. कोणत्या योजनांचे एकत्रीकरण करता येईल ते ओळखावे.

- MSCIT, अस्मिता, समाज कल्याण विभाग, महिला आणि बालकल्याण विभाग यांच्या आर्थिक मदतीच्या विविध योजना, पाणलोट, मनरेगा, उमेद यातील कौशल्य विकासाच्या घटकांचा समावेश करून महिला स्वयंसहाय्यता गट आणि मुलींसाठी समग्र आर्थिक सक्षमीकरण आणि कौशल्य विकसन याचा आराखडा बनवला जावा.
- मासिक पाळीचे व्यवस्थापन करण्यासाठी एक समग्र कार्यनीती आखून अस्मिता योजनेची परिणामकारकता वाढवायला हवी. DRDA, आरोग्य, शिक्षण, पाणीपुरवठा आणि मलनिस्सारण विभाग महिला आणि बालकल्याण या खात्यांमधील विविध योजनांचे एकत्रीकरण व्हायला हवे. मासिक पाळीच्या व्यवस्थापन या मुद्द्यावर वरील प्रत्येक विभाग महत्वाची भूमिका पार पडू शकतो. सॅनिटरी नॅपकिनचा दर्जा सुधारायला हवा.
- वाहतुकीच्या समस्या मुलींच्या शिक्षणातील अडथळा ठरू नये यासाठी शिक्षणविभाग आणि परिवहन विभागाच्या कामाचा समन्वय असावा.
- पायाभूत सुविधांच्या त्रुटींवर मात करण्यासाठी संयुक्त कृती: मनरेगा आणि स्वच्छ भारत अभियान संयुक्तपणे काम करून पायाभूत सुविधांमधील उणीवा दूर करू शकतात. पाणीपुरवठा आणि मलनिस्सारण विभाग यांनी DRDA सोबत अशी रणनीती आखली पाहिजे जेणेकरून मुलींसाठी शाळेत आणि सार्वजनिक ठिकाणी महिला आणि मुलींसाठी स्वच्छ, सुरक्षित आणि स्वतंत्र शौचालये उपलब्ध होतील DRDA आणि पाणीपुरवठा व जलनिस्सारण विभागांच्यासुंक्त विद्यमाने मनरेगा अंतर्गत पिण्याच्या पाण्याच्या टाक्या बांधता येतील.

www.the3DProgram.org

- महिलांच्या प्रश्नांवर काम करणाऱ्या स्थानिक संस्था संघटनांचे प्रतिनिधी, पत्रकार, शाळा कॉलेजमध्ये जाणाऱ्या मुलींचे प्रतिनिधी, खेड्यातील महिला, निवडून आलेल्या महिला लोकप्रतिनिधी, सरकारी खात्यांपैकी पोलीस, बांधकाम,परिवहन, शिक्षण, आरोग्य अशा विविध विभागांतील अधिकारी आणि जनतेचे प्रतिनिधी यांच्या चर्चेतून मुलींसाठी सार्वजनिक ठिकाणी सुरक्षितता यासंबंधीचा आराखडा तयार करावा.
- ग्रामीण भागातील बरीच माहिती सर्वच विभाग गोळा करत असतात आणि त्यांची ऑनलाइन पोर्टल्स आहेत. या सर्व माहितीचा सुयोग्य ताळमेळ घालून, त्यासाठी कराव्या लागणाऱ्या मेहनतीची पुनरुक्ती टाळून ही माहिती मुली आणि महिलांसाठीच्या योजनांचे नियोजन आणि देखरेख यासाठी योग्य प्रकारे वापरली जावी. माहितीचे एकत्रीकरण करण्यासंबंधीच्या शिफारशी करण्याच्या उद्देशाने ३ डी कार्यक्रमाच्या माध्यमातून गोखले राज्यशास्त्र आणि अर्थशास्त्र संस्थेमार्फत काही माहिती गोळा केली जात आहे. (पहा: ३डी चे माहितीच्या एकत्रीकरणासंबंधी टिपण)
- समन्वयित कार्यक्रमांसाठी समुदायिक व्यासपीठ व संरचनेच्या उभारणीस साहय
  पद्धतशीर ताळमेळ घालून काम ही एक दीर्घकालीन प्रक्रिया आहे. त्याची सुरुवात करणे महत्त्वाचे आहे. योग्य समुच्चयाने काम करणाऱ्या उत्तरदायी यंत्रणा तयार होण्यासाठी, काही आधार तयार करणे गरजेचे आसते. गावपातळीवर असणारी काही व्यासपीठे याकामी उपयोगी पडतील उदाहरणार्थ-
  - **ग्रामसभा**: आपल्या समस्या मांडण्यासाठी महिलांना ग्रामसभा हे व्यासपीठ वापरावे वाटते पण सद्यस्थितीत त्या ते वापरू शकत नाहीत. अशा वेळी ग्रामसभेत स्त्रिया त्यांच्या गरजा, त्यांच्या चिंता, समस्या बोलू शकतील यासाठी जागा तयार करणे हे अतिशय महत्वाचे आहे
  - **महिला स्वयंसहायता गट**: स्वयंसहायता गट हे महिलांचे संघटन आहे. ते महिला चालवतात आणि गाव पातळीवर असतात. त्यांच्या माध्यमातून महिलांना संघटित करणे, त्यांच्या गरजा आणि प्राधान्यक्रम

ठरवणे, त्यांना माहिती देणे, योजनांची माहिती आणि लाभ त्यांच्यापर्यंत पोचतील असे पाहणे, पाठपुराव्यासाठी त्यांना मदत करणे आणि सरकारचे उत्तरदायित्व बद्दल या बोलत्या होतील असे पाहणे ही कामे करता येतील.

- **किशोरावस्थेतील मुलींसाठी शाळा आणि वसतिगृहे:** महिलांसाठी जे काम बचत गटांच्या माध्यमातून करता येईल तेच काम शाळा आणि वसतिगृहांमध्ये जाऊन पौगंडावस्थेतील (किशोरी) मुलींसाठी करता येईल. पितृसत्तेच्या बंधनांना आव्हान देऊ शकणारे लैंगिकतेबद्दलचे प्रशिक्षण मुलींना देता येणारे व्यासपीठ, त्यांच्या गरजा आणि आकांक्षा बोलून दाखवण्यासाठीची, हक्काची जागा म्हणून या शाळा – वसतिगृहे काम करू शकतील.

थ्रीडी कार्यक्रमाचा प्रतिसाद आणि नमूना (पायलट) कार्यक्रम:

पुण्यातील ग्रामीण भागातील मुली आणि महिला यांच्यासाठी असलेल्या सरकारी योजनांचे बळकटीकरण करणे या हेतूने, जिल्हा परिषदेंतर्गत विविध खाती, सामाजिक संघटना आणि सीएसआर कंपन्या या तिघांच्या संयुक्त विद्यमाने थ्रीडी प्रोग्रॅम तयार केला आहे. खालील कृती कार्यक्रमातून ते साध्य केले जात आहे-

- **पुणे जिल्ह्यातील खेड आणि पुरंदर तालुक्यात समन्वयित कार्यक्रमामधून थ्रीडी प्रोग्रॅम केला जात आहे.** याअंतर्गत जिल्हास्तर, तहसील आणि ग्रामपंचायत स्तरावरील अधिकारी आणि पुरंदर तालुक्यातील मासूम व खेड तालुक्यातील चैतन्य या संस्थांच्या सहकार्याने एक त्रिस्तरीय समुच्चय समिती जिल्हा परिषदेअंतर्गत स्थापन करत आहे. यात गावपातळीवर ग्रामीण कन्वर्जन नियोजन समिती(VCPC), तालुका कन्वर्जन नियोजन समिती (BCPC) आणि जिल्हा क्न्वर्जन नियोजन समिती (DCPC) अशा तीन समित्या गठित केल्या आहेत.या समित्यांमध्ये मुली आणि महिलांसाठी असलेल्या योजनांशी संबंधित सरकारी खात्यांचे अधिकारी, समाजातील महिला प्रतिनिधी, तळागाळातील कार्यकर्ते आणि नागरी संघटना व कॉर्पोरेट कंपन्यांचे प्रतिनिधी आहेत. मुली आणि महिलांच्या गरजा, आकांक्षा, चिंता आणि सरकारी योजनांचे लाभ मिळवत असताना त्यांना भेडसावणाऱ्या चिंता आणि आव्हाने याबाबतची तपासणी व्हीसीपीसी करेल. त्यांचे निवारण करण्यासाठी कृती आराखडा बनवण्याच्या हेतूने सदर माहिती तालुका समितीकडे (बीसीपीसी) सुपूर्त केली जाईल. तालुका समिती (बीसीपीसी) आपला अहवाल जिल्हा समितीला (डीसीपीसी) देईल. जिल्हा समिती ही माहिती जिल्हा नियोजन समितीला कळवेल आणि जिल्हास्तरीय नियोजन आणि अंदाजपत्रकीय तरतूद करेल.या त्रिस्तरीय यंत्रणेद्वारा विविध खात्यांच्या कामाला सहाय्य होईल आणि मिळालेल्या माहितीचे आदान-प्रदान आणि समुच्चय यातून मुली आणि महिलांच्या समस्यांसंदर्भात दृष्टीकोण तयार होऊन संभाव्य लक्ष्य निश्चिती करता येईल, देखरेख ठेवता येईल. प्रत्येक विभागाला आपल्या स्वतंत्र कामातही हा दृष्टिकोन उपयोगी पडू शकेल किंवा अंमलबजावणी करत असताना कोणा सोबत काम करावे लागणार याचा अंदाज बांधणे सोपे जाईल. या खात्यांचे उत्तरदायित्व या समित्यांकडे सोपवता येईल. मुली आणि महिलांचे फीडबॅक सकारात्मक पद्धतीने बघण्याचे,त्यांना प्रतिसाद देण्याचे आणि त्यांना उत्तरदायी राहण्याची जबाबदारी विभागांची असेल असेही समिती बघेल.

- महिलांच्या प्रश्नांवर कल्पकतेने काम करण्यासाठी व योजनांमधलेअंतर कमी करण्यासाठी तसेच **मुली आणि महिलांच्या गरजा आणि आलेल्या सूचना जिल्हा नियोजन समितीपर्यंत पोचवण्याचे व्यासपीठ तयार करण्यासाठी सामाजिक संस्था आणि कंपन्यांचे सामाजिक उत्तरदायित्व (CSR) यांचे संसाधने वापरणे.**

- **सरकारी योजनांचे बळकटीकरण करण्यासाठी शिफारशी आणि उपायांचे प्रात्यक्षिक तयार करणे आणि पुणे जिल्ह्यातील मुली आणि महिलांच्या गरजा भागवण्यात ते कितपत प्रभावी ठरते हा आजमावणे**. या कार्यक्रमांतर्गत विशिष्ट मुद्दयांवर उपायही दर्शवता येतील. उदाहरणार्थ, ग्रामीण भागात कौशल्य विकसन आणि रोजगारांच्या संधींची कमतरता आहे या मुद्द्ला तोडगा म्हणून थ्रीडी प्रोग्रॅम, मासूम, एसएनडीटी महिला विद्यापीठ आणि टेक महिंद्र फाउंडेशन यांच्या सहकार्यातून एक कौशल्य विकसन आणि रोजगार विनिमय अभ्यासक्रम आखला गेला असून पुरंदर तालुक्यातील पन्नास मुली त्याचा लाभ घेत आहेत. (अधिक तपशीलासाठीस पहा- ग्रामीण मुलींसाठी कौशल्य विकसन आणि रोजगार विनिमय यावरील थ्रीडी प्रोग्रामचे टिपण)

3D Program
FOR GIRLS AND WOMEN

Data Convergence

Brief for the District Convergence Planning Committee, Pune Zilla Parishad

24 June, 2019

Issue

Identify and understand how departments collect, use, manage and share data and generate practical recommendations for data convergence to inform district planning and budget allocations for schemes that serve girls and women.

Findings

A district-level data mapping process is underway. Interviews with ZP officials from various departments about data collection for 19 schemes revealed the following:

- Data is collected at the village level, compiled at the block level and consolidated at the district level.
- Each department collects data separately in each financial year, leading to duplication of effort and wastage of resources and time.
- There is no denominator data that provides a baseline to properly assess the effectiveness and reach of government schemes.
- There is a need to create common databases and indicators for collecting data as several departments typically work around common issues (e.g. maternal mortality, anemia, menstrual hygiene).
- There is some data exchange, but it is on an ad hoc basis, and is usually limited to the same departments (e.g. Health, Education, ICDS).
- Existing data is not being adequately used to identify and reach all eligible beneficiaries, particularly marginalized and vulnerable girls and women.
- All ZP data indicators are *output* driven (e.g. numbers of bicycles distributed), not *outcome* driven (e.g. impact of bicycles on girls' secondary school attendance and completion).
- Feedback from girls and women is not considered during scheme planning and implementation. As such, indicators do not reflect the experiences of girls and women in government schemes.
- There are limited mechanisms to ensure the quality of data that is collected at the village and block levels. The data validation committee of the Health Department is an exception.
- Data is being collected, but not adequately used for planning.

Recommendations

- Create common data collection processes across departments that reduce duplication of effort and wasted resources.
- Collecting denominator data to create a baseline and understand the real impact of government schemes.
- Developing a common data platform for denominator data that can be accessed by all departments.
- Identifying common indicators across various departments and developing processes for data sharing and updating between the departments.
- Establishing a data validation committee to ensure the quality of denominator data as well as scheme-related data.
- Ensuring data is disaggregated by sex.
- Utilizing existing data to ensure that the most marginalized and vulnerable girls and women are reached.
- Completing the data mapping exercise at the district level.
- Conducting a data mapping exercise at the block level to further inform the development of common indicators, data processes and data platforms.
- Utilizing data to identify joint short-, medium- and long-term targets to create a shared vision for girls and women across ZP departments and inform district planning.

3D Program
FOR GIRLS AND WOMEN

डेटा कन्वर्जन्स

डीसीपीसी, पुणे जिल्हा यांच्यासाठी टिपण

२४ जून २०१९

मुद्दा:

विविध सरकारी विभाग माहिती कशी गोळा करणे, वापरणे, माहितीचे व्यवस्थापन आणि आदान-प्रदान हे सर्व कसे करतात ते पाहणे आणि समजून घेणे. डेटा कन्वर्जन्सचा वापर करून मुली आणि महिलांसाठी असलेल्या योजनांचे नियोजन आणि अंदाजपत्रकीय तरतुदी करण्यासाठी व्यवहार्य शिफारशी करणे.

निरीक्षणे:

जिल्हा पातळीवर माहिती गोळा करणारी एक प्रक्रिया सुरू आहे. विविध खात्यांच्या जिल्हा परिषद अधिकाऱ्यांनी १९ योजनांसाठी माहिती गोळा करण्यासंदर्भात दिलेल्या माहितीतून खालील बाबी लक्षात आल्या.

- ग्रामीण स्तरावर माहिती गोळा केली जाते, ती तालुकास्तरावर संकलित केली जाते आणि जिल्हास्तरावर एकत्रित केली जाते.
- प्रत्येक विभाग दर आर्थिक वर्षात स्वतंत्रपणे माहिती गोळा करतो.यात श्रमांची पुनरुक्ती होते शिवाय संसाधने आणि वेळेचा अपव्यय आहे.
- अनेक विभाग काही सामायिक विषयांवर काम करत असतात किंवा त्यांनी तसे काम करणे अभिप्रेत असते. त्यामुळे एकत्रितपणे एकदाच माहिती गोळा केली तर काम भागू शकते.त्यासाठी काही सामायिक मापदंड निश्चित करावेत (जसे की माता मृत्यूदर, ॲनिमिया, पाळीसंबंधी स्वच्छता इ.) त्यामुळे एकदाच सर्वसमावेशक माहिती संकलित होईल.
- संकलित माहितीची देवाण-घेवाण होते पण लागेल तशी किंवा फुटकळ पद्धतीने आणि हा देवाणघेवाण त्याच त्या खात्यांपुरती सीमित असते (उदाहरणार्थ आरोग्य, शिक्षण एकात्मिक बाल विकास योजना)
- आज उपलब्ध असलेल्या माहितीचा उपयोग करून नेमके पात्र लाभार्थी कोण हे ओळखून त्यांच्यापर्यंत योजना पोचत नाही. विशेषतः परिघावरच्या आणि वंचित समुदायातल्या मुली आणि महिला यापासून वंचित राहतात.
- योजनांची परिणामकारकता दर्शवणारे मापदंड हे संख्यात्मक आहेत म्हणजे किती सायकली वितरीत झाल्या अशासारखे. योजनेची परिणामकारकता दर्शवणारे मापदंड नाहीत उदाहरणार्थ सायकली दिल्यानंतर मुलींच्या शाळेतील उपस्थितीवर आणि शालेय शिक्षण पूर्ण करण्यावर झालेले परिणाम
- योजनेच्या नियोजनाचेवेळी आणि अंमलबजावणी दरम्यान मुली आणि महिलांनी दिलेले फीडबॅक यावर विचार केला जात नाही.सरकारी योजनांमधील निदर्शकांमध्ये मुलींचे आणि महिलांचे अनुभव समाविष्ट नाहीत.
- आरोग्य विभागात असलेली माहिती पडताळणी समिती (data validation committee) वगळता ग्रामीण आणि तालुका स्तरावर संकलित केलेल्या माहितीची गुणवत्ता तपासणारी इतर विभागांची यंत्रणा अपुरी आहे.
- नियोजन आणि देखरेख यासाठी माहितीचा पद्धतशीरपणे उपयोग केला जात नाही

शिफारशी :

थ्रीडी प्रोग्रॅम असे सुचवतो की-

- सर्व विभागांमधून एकच एक माहिती संकलन प्रक्रिया राबवली जावी जेणेकरून पुनरुक्ती आणि संसाधनांचा अपव्यय दोन्ही टळेल.
- सर्व विभागांना एकाच सामायिक प्लॅटफॉर्मवरून माहिती मिळेल असे प्लॅटफॉर्म विकसित केला जावा.
- विविध विभागांसाठी उपयुक्त ठरणारे मापदंड ठरवावेत. माहितीच्या आदानप्रदानासाठी, माहिती अपडेट करण्यासाठी एक प्रणाली विकसित केली जावी.
- माहितीची गुणवत्ता तपासणी व योजनेसंदर्भातील माहिती पडताळण्यासाठी समिती स्थापन केली जावी.
- संकलित डेटा स्त्रिया आणि पुरुषांचा असा विलग केला जावा.
- परिघावरील सर्वात शेवटी असणाऱ्या आणि वंचित समुदायातील मुली आणि महिलांपर्यंत पोहोचण्यासाठी या माहितीचा उपयोग होईल हे पाहिले जावे.
- जिल्हा परिषदेच्या विविध विभागांमधून मुली आणि महिलांसाठी एक दृष्टिकोन विकसित होऊन ताबडतोबीची, मध्यमपल्ल्याची आणि दूरगामी उद्दिष्टे कोणती असावी हे ठरवण्यासाठी माहितीचा उपयोग केला जावा.

3D Program
FOR GIRLS AND WOMEN

Job Skills Development Program for Rural Girls

Brief for the District Convergence Planning Committee, Pune Zilla Parishad

24 June 2019

Issue

Barriers to employment opportunities for girls' and young women, include in the cost of continuing education; familial pressure for forced and early marriage; lack of employability skills; and limited ability to make independent decisions.

Program

Implementation of a job skills program for rural girls in Purandar Block by MASUM, through the delivery of specially designed courses (Office Administration course & GST Accounts Assistant course) by Tech Mahindra Foundation and SNDT University, and room and board provided by SNDT University with the support of 3D Program for Girls and Women.

Goal

Girls' economic empowerment to become self-reliant, and to make independent decisions in terms of continuing their education and exercising their right to reject an unwanted and early marriage.

Objectives

To undertake comprehensive efforts to enhance the employability of rural girls, through:

- Job skills training in office administration, typing, basic English, IT, and accounting.
- Job placement services and support during and after the course duration.
- Life skills training sessions and preparing girls for life at work.
- Hands-on support for workforce readiness.
- Securing parental support.

Preparatory steps

- An extensive campaign carried out at colleges in Purander block to mobilize girls for these courses.
- Dissemination of information, pamphlets during monthly meetings with women, youth group meetings in villages by MASUM.
- 98 home visits to convince parents to send their daughters for these courses conducted by MASUM field workers.
- Modify a part-time, four-month course originally designed for urban girls, to deliver a 50-day full-time residential course at SNDT during the summer break. This allowed the rural girls to leave home for a

shorter amount of time and still complete the course, and allowed SNDT University to provide their hostels, which are unoccupied during the summer break.

Present status

- 36 girls enrolled for the Office Management course
- 9 girls enrolled for the accounting and GST course
- 10 girls started working as office assistants at RB Group, Pune
- All girls went to visit two organizations to be exposed to work environments
- All girls regularly appeared for job interviews at various institutions during the course
- All girls participated in special sessions conducted by MASUM on:
    - Gender and patriarchy
    - Knowing one's body, menstrual health, nutrition
    - Self-image, self esteem
    - Love, attraction, sexuality
    - Violence against women, sexual harassment at workplace, including information on the Sexual Harassment of Women at Workplace (Prevention, Prohibition and Redressal) Act, 2013

Challenges addressed

- Overcoming hurdles in sending young adult rural girls to live and study in Pune city.
- Efficiently utilizing financial resources to accommodate 45 girls in the program after originally budgeting support for only 25 girls.
- Addressing interpersonal and discipline issues of the girls.
- Fostering cooperation and support from the girls' parents to fully participate in the program and reside at SNDT University's campus in Pune city for the duration of it.
- Engaging with the girls on a regular basis to provide ongoing support and ensure they all completed the course.

Current challenges

- Coordination among the girls, university staff and the foundation – struggling to match the aspirations, expectations of all three parties.
- Addressing individual and collective concerns of the girls regarding placement during the 50-days training period and thereafter.
- Negotiating with SNDT and Tech Mahindra coordinators and the girls regarding job placements during and after the course.

3D Program
FOR GIRLS AND WOMEN

ग्रामीण मुलींसाठी कौशल्य विकसन अभ्यासक्रम
डीसीपीसी, पुणे जिल्हा यांच्यासाठी टिपण
२४ जून २०१९

मुद्दा:

शिक्षण सुरू ठेवण्यासाठी असणाऱ्या आर्थिक मर्यादा,जबरदस्ती, लवकर, बाल आणि घाई-घाईने केल्या जाणाऱ्या विवाह (FECH: Forced, Early, Child, Hasty Marriages) त्यासाठी असणारे कौटुंबिक दबाव, रोजगारक्षम कौशल्यांच्या अभावापायी निर्णयक्षम होण्यासाठी येणारे अडथळे.

कार्यक्रम:

3D प्रोग्राम फॉर गर्ल्स अँड विमेन ऑफ युएनएफच्या मदतीने एसएनडीटी विद्यापीठ, टेक महिंद्रा फाउंडेशन आणि मासूम याच्या संयुक्त विद्यमाने मुली आणि महिलांसाठी आखलेला ऑफिस अडमिनिस्ट्रेशन आणि जीएसटी अकाउंट असिस्टंट कोर्स.

ध्येय:

आत्मनिर्भर होण्यासाठी मुलींचे आर्थिक सक्षमीकरण करणे, शिक्षण सुरू राहण्यासाठी स्वतंत्रपणे निर्णय घेण्याची क्षमता वाढवणे आणि जबरदस्ती, लवकर, बाल आणि घाई-घाईने (FECH) केल्या जाणाऱ्या लग्नाचा विरोध करू शकेल यासाठी सक्षम करणे.

उद्दिष्ट:

- ग्रामीण मुलींची रोजगारक्षम कौशल्ये वाढवणे
- रोजगारासाठी तयारी करवून घेण्यासाठी सहाय्य
- ऑफिस अडमिनिस्ट्रेशन, टायपिंग, जुजबी इंग्लिश, माहिती आणि तंत्रज्ञान, आणि हिशेब या मूलभूत कौशल्यांचे प्रशिक्षण मुलींना देणे.
- मुलींना नोकऱ्या शोधून देणे. अभ्यासक्रमा दरम्यान आणि तो संपल्यावर त्यांना सहाय्य करणे.
- जीवन कौशल्याचे प्रशिक्षण देणाऱ्या सत्रांमधून मुलींना नोकरी करण्यासाठी घडवणे.

पूर्वतयारी:

- पुरंदर तालुक्यातील कॉलेजमधून सदर अभ्यासक्रमासाठी मुली याव्यात अशी जबरदस्त मोहीम आखली.
- महिलांसोबतच्या, युवा गटांसोबतच्या बैठकांमधून मासूमच्या कार्यकर्त्यांनी माहिती दिली, पत्रके वाटली.
- या अभ्यासक्रमांसाठी पालकांनी आपल्या मुलींना पाठवावे म्हणून मासूमच्या कार्यकर्त्यांनी ९८ गृहभेटी केल्या.
- जो अभ्यासक्रम एरवी अर्धवेळ आणि चार महिने चालतो तो ग्रामीण मुलींसाठी ५० दिवसांचा पूर्णवेळ निवासी अभ्यासक्रम म्हणून एस एन डी टी कॉलेज मध्ये उन्हाळ्याच्या सुट्टीत भरवला गेला.

सद्यस्थिती:

- ऑफिस अडमिनिस्ट्रेशनच्या अभ्यासक्रमासाठी ३६ मुलींची नाव नोंदणी
- अकाउंटिंग आणि जीएसटी च्या अभ्यासक्रमासाठी ९ मुलींची नोंदणी
- आर बी ग्रुप पुणे या कंपनीत दहा मुली ऑफिस असिस्टंट म्हणून नोकरीत.
- सर्व मुलीची दोन संस्थांना क्षेत्र भेट
- सर्व मुली विविध ठिकाणी घेतलेल्या नोकरी संदर्भातील मुलाखतींना गेल्या.
- मासूमने आयोजित केलेल्या सर्व विशेष सत्रांमध्ये सर्व मुलींनी सहभाग घेतला. ही सत्रे होती-
    - ◇ लिंगभाव आणि पितृसत्ता
    - ◇ स्व शरीराची ओळख ,मासिक पाळीतील आरोग्य, पोषण
    - ◇ स्वप्रतिमा, स्व सन्मान
    - ◇ प्रेम, आकर्षण, लैंगिकता
    - ◇ स्त्रियांवर केली जाणारी हिंसा, कामाच्या ठिकाणी होणारा लैंगिक छळ आणि कामाच्या ठिकाणी होणाऱ्या लैंगिक छळांना प्रतिबंध करणारा कायदा (कामाच्या ठिकाणी होणारा लैंगिक छळ प्रतिबंध,संरक्षण आणि निवारण कायदा २०१३)

कार्यक्रमादरम्यानची आव्हाने:

- तरुण मुलींना पुणे शहरात स्वतंत्रपणे राहण्यासाठी पालकांनी पाठवावे आव्हान होते.
- अभ्यासक्रमात २५ मुलींसाठीच असलेली आर्थिक तरतूद ४५ मुलींसाठी कार्यक्षमतेने वापरणे.
- मुलींमधले परस्पर संबंध आणि शिस्त सुरळीत राखणे.
- निवड झालेल्या मुलींना पालकांनी पुण्यात एसएनडीटी विद्यापीठाच्या आवारात रहाण्यासाठी सहकार्य करावे यासाठी पालकांची मनधरणी
- अभ्यासक्रमातून कोणाचीही गळती होणार नाही यासाठी नियमितपणे मुलींशी संवाद

सद्यस्थितीतील आव्हाने:

- मुली, कॉलेजचे कर्मचारी आणि फाउंडेशन या तीन घटकांमधील अपेक्षा, आकांक्षा यांचा मेळ घालणे.
- ५० दिवसांच्या प्रशिक्षणादरम्यान नोकरीसंबंधी मुलींच्या वैयक्तिक आणि सामूहिक चिंतांचे निरसन करणे.
- एस. एन. डी. टी. आणि टेक महिंद्रा समन्वयक आणि मुली यांच्यासोबत प्रशिक्षणादरम्यान आणि प्रशिक्षण संपल्यानंतर नोकरी संदर्भात चर्चा.

3D Program
FOR GIRLS AND WOMEN

Menstrual Hygiene Management: The Asmita Yojana (Scheme)

Brief for the District Convergence Planning Committee, Pune Zilla Parishad

24 June, 2019

Issue

The effectiveness of the Asmita Yojana in distributing subsidized sanitary napkins by self-help groups (SHGs) to girls 11-19 years of age.

Problem

Interviews and focus group discussions with girls and women in Purandar revealed that the Asmita Yojana is not working for several reasons, including:

- Information about the yojana has not reached many girls and women; they are unaware of the program and how it can benefit them.
- The quality of the sanitary napkins is very poor; they have limited absorptive capacity and disintegrate easily, making disposal untidy and complicated.
- There is no provision for disposal of used napkins, which are typically discarded or burnt in open fields, creating an environmental hazard.
- Water and sanitation facilities in schools are inadequate, making it difficult for girls to change and dispose of sanitary napkins in school.
- The cost of initial enrollment for SHGs is too high, particularly because sales of the sanitary napkins are not adequate to recoup the initial outlay of capital required for the SHG to enroll.
- Women prefer to use re-usable cloth sanitary napkins and would prefer to make money by producing and selling those.
- Girls prefer to obtain their supply of sanitary napkins while in school, since that is when they need them the most.
- Girls and women are willing to pay more for a better quality product.

Recommendations

- Improve the quality of sanitary napkins, even if it means an increase in price. First, conduct a study to find out the price point that is feasible for rural households to bear and second, negotiate with an existing private sector manufacturer to sell quality sanitary napkins at a lower price by guaranteeing an increased volume of sales.
- Converge with other government and non-governmental partners to implement the Asmita Yojana. The District Rural Agency (DRDA), which is the primary implementing department for Asmita, must

collaborate with **Water and Sanitation, Health** and **Primary and Secondary Education** departments within government to increase the reach and effectiveness of the program. The Health Department can expand reach by using ASHA workers to distribute sanitary napkins to households; the Water and Sanitation Department can help improve toilet and water facilities in schools; and the Education Department can develop a system for the distribution of sanitary napkins in secondary schools. Partnerships with **local CSOs and CSR initiatives** can help to bolster girls' knowledge about menstrual hygiene, in general and the Asmita program, in particular, and can also help to produce and market new options for menstrual hygiene management, such as reusable cloth napkins, bio-degradable sanitary napkins and menstrual cups.

- **Train and support SHGs to enroll in the scheme and procure or produce, as well as market a range of menstrual hygiene products.** SHGs should be encouraged to produce and sell reusable cloth napkins, as well as the Asmita disposable sanitary napkins, as an income-generating activity. CSR initiatives should be explored as potential partners.
- **Urge a local donor to invest in a study to test the acceptability of other more environmentally sustainable products.** Since girls and women expressed a curiosity to experiment with other products for menstrual hygiene management, such as the menstrual cup, it would be useful to conduct a feasibility and acceptability study with girls and women.
- **Establish community-based monitoring and accountability mechanisms.** Use the 3D Program's Village Convergence Planning Committees to regularly gather feedback from girls and SHG members on whether the Asmita Yojana is working to meet their needs. Relay this information and data to the Block Convergence Planning Committees and the District Convergence Planning Committees, so that solutions can be found to fix bottlenecks in implementation.

3D Program
FOR GIRLS AND WOMEN

मासिक पाळीचे व्यवस्थापन
डीसीपीसी, पुणे जिल्हा यांच्यासाठी टिपण
२४ जून २०१९

मुद्दे:
११ ते १९ वर्षे वयाच्या मुलींसाठी स्वयंसहायता गटातर्फे अनुदानित सॅनिटरी नॅपकिन्स वितरणाच्या अस्मिता योजनेची परिणामकारकता

मुलींची समस्या:
पुरंदर मधील मुली आणि महिलांच्या घेतलेल्या मुलाखती आणि केलेल्या गटचर्चांमधून हे निदर्शनास आले आहे की अस्मिता योजना विविध कारणांपायी व्यवस्थित चालत नाही. त्यापैकी काही कारणे खालीलप्रमाणे

- योजनेची माहिती अनेक मुली आणि महिलांना नाही. हा कार्यक्रम काय, त्याचे लाभ काय याबद्दल त्या अनभिज्ञ आहेत.
- सॅनिटरी नॅपकिन्सचा दर्जा निकृष्ट आहे. त्याची शोषण क्षमता फारच कमी आहे आणि त्याचा लोळागोळा होतो त्यामुळे विल्हेवाट लावणेही कटकटीचे होते.
- त्यांची विल्हेवाट लावण्यासाठी योग्य सुविधा नाहीत. ते इतस्ततः फेकले जातात उघड्यावर जाळले जातात. यामुळे पर्यावरणाला हानी पोचते.
- शाळेमध्ये पाणी आणि मलनिस्सारणाच्या सुविधा पुरेशा नाहीत त्यामुळे शाळेत सॅनिटरी नॅपकिन बदलणे हे मुलींसाठी त्रासाचे ठरते.
- स्वयंसहायता गटांनी नावनोंदणी करण्यासाठी लागणारी रक्कम खूप जास्त आहे. सुरूवातीच्या काळात तेवढे भांडवल गुंतवणे स्वयंसहायता गटांना अवघड आहे. आणि त्यामानाने सॅनिटरी नॅपकिन्सनचा खप कमी असल्यामुळे एकूण तोंडमिळवणी करणेही अवघड आहे.
- पुनर्वापर करता येण्यासारखे कापडी सॅनिटरी नॅपकिन वापरण्याकडे बायकांचा कल आहे. ती पॅडस बनवणे, विकणे यातून कमाई करण्याला त्यांची पसंती आहे. शाळेत असताना सॅनिटरी नॅपकिन्सची गरज मुलींना भासते त्यामुळे शाळेतती पुरवली जावीत असे मुलींचे म्हणणे आहे.
- सॅनिटरी नॅपकिनची किंमत इतकी कमी आहे की त्यात एखादे दर्जेदार उत्पादन तयार होणे शक्य नाही आणि मुली आणि महिला चांगल्या दर्जासाठी अधिक किंमत चुकती करायला तयार आहेत

थ्रीडी प्रोग्रामच्या शिफारशी:

- **सॅनिटरी नॅपकिनची किंमत वाढली तरीही चालेल परंतु ते दर्जेदार असावेत**. त्यांच्या दर्जात सुधारणा व्हावी. प्रथमतः खेड्यातील कुटुंबाला परवडू शकेल अशी किंमत किती याचा अभ्यास व्हावा. त्यानंतर खाजगी क्षेत्रातील एखाद्या उत्पादकाशी चर्चा करून तितक्या कमी किमतीत सॅनिटरी नॅपकिन्स विकत मिळतील का हे पहावे त्यासाठी त्या उत्पादकाला भरपूर विक्री होईल अशी हमी मात्र द्यावी लागेल.

- **अस्मिता योजनेचा ताळमेळ सरकारी आणि बिगर सरकारी क्षेत्रातील सहकाऱ्यांशी घालून द्यावा.** DRDA, हा विभाग अस्मिता योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी उत्तरदायी आहे. त्यांचा समन्वय जल आणि मलनिस्सारण, आरोग्य, प्राथमिक आणि माध्यमिक शिक्षण विभाग यांच्यासोबत साधला गेला पाहिजे जेणेकरून योजना अधिकाधिकलोकांपर्यंत पोहोचेल आणि परिणामकारक ठरेल. आशा कार्यकर्त्यांच्या मदतीने सॅनिटरी नॅपकिन्सचे वितरण घरोघरी होईल याकडे आरोग्य विभागाने लक्ष द्यावे. शाळांमध्ये शौचालये बांधली जावीत, त्यांचा दर्जा चांगला असावा, पाणीपुरवठा असावा यासाठी जल आणि मलनिस्सारण खाते लक्ष देऊ शकेल. सॅनिटरी नॅपकिन्सचे वितरण करण्यासाठी शिक्षण खाते माध्यमिक शाळांचे व्यासपीठ वापरू शकतील. अस्मिता योजना आणि मासिक पाळी आणि एकूणच सर्वसाधारण आरोग्य या बद्दल मुलींच्या मनात असणारे अज्ञान, अपसमज दूर करण्याचे काम स्थानिक सामाजिक संस्था आणि आणि कंपन्यांच्या पुढाकाराने होऊ शकेल. विशेषतः पुनर्वापर करता येण्याजोगी कापडी पॅडस्, पर्यावरणस्नेही (जैविक/ हरित) सॅनिटरी नॅपकिन्स असे मासिक पाळी व्यवस्थापनासाठीचे उपलब्ध इतर उत्तम पर्याय यांबद्दलची जागृती वाढवता येईल.
- **मासिक पाळीचे योग्य व्यवस्थापन करण्यासाठी उपलब्ध असणारी विविध उत्पादने मिळवणे, बनवणे त्याचप्रमाणे विकणे यासाठी स्वयंसहायता गटांचे प्रशिक्षण** आणि योजनेत त्यांची नोंदणी व्हावी यासाठी साहय: सध्या विक्री करत असलेल्या अस्मिता सॅनिटरी नॅपकिन्सप्रमाणेच रोजगार निर्मितीसाठी पुनर्वापर करता येणारी कापडी नॅपकिन्समिर्मिती आणि विक्री यासाठी स्वयंसहायता गटांना प्रोत्साहन देचा येईल. यासाठीचे (CSR) ची मदत घेता येईल.
- **पर्यावरणस्नेही उत्पादनांचा स्वीकार कसा केला जातो याचा अभ्यास केला जावा.** एखाद्या स्थानिक देणगीदाराला अशा अभ्यासाचे महत्त्व पटवून त्यासाठी देणगी मिळवावी. पाळीच्या आरोग्यदायी व्यवस्थापनासाठी मुली आणि महिलांनी इतर साधने वापरण्याची तयारी आणि उत्सुकता दर्शवली आहे. त्यामुळे त्यांचा स्वीकार आणि वापरण्याची संभाव्यता याबद्दलचा अभ्यास करणे उपयुक्त ठरेल
- **लोकाधारित देखरेख आणि उत्तरदायित्वाची यंत्रणा**-थ्रीडी प्रोग्राम मधीलव्हीसीपीसी ने नियमितपणे मुली आणि स्वयंसहाय्यता गटाच्या सदस्यांकडून अस्मिता योजनेच्या उपयुक्ततेबद्दल प्रतिसाद जमा करावेत,त्यांची मते आजमावावीत. त्यानंतरची माहिती आणि आकडेवारी बीसीपिसी आणि डीसीपीसी यांना द्यावी जेणेकरून अंमलबजावणीत येणारे अडथळे दूर करता येतील.

3D Program
FOR GIRLS AND WOMEN

Transportation Barriers to Girls' Secondary Education

Brief for the District Convergence Planning Committee, Pune Zilla Parishad

24 June, 2019

Goal

Strengthening transportation facilities can enhance girls' access to educational opportunities.

Problem

Interviews and focus group discussions with girls and women in Purandar revealed that the lack of adequate transportation facilities is limiting girls' access to educational opportunities for several reasons, highlighted below:

- The lack of higher secondary schools and colleges near villages means that girls travel between three to thirty kilometers to attend school/college. They are dependent on buses as a key mode of transportation.
- Scheduled buses are often delayed or cancelled, resulting in girls missing lectures/classes. Bus schedules may also impact which courses girls can attend.
- Many girls who live in settlements (*bastis*) around villages, do not have direct access to a bus stand and hence, walk for about two to three kilometers to the main village to catch a bus.
- The bus stands do not have any provisions for shade, seating areas or access to washrooms, which further inconveniences girls.
- Limited buses on certain bus routes result in buses being overcrowded. This makes it challenging for girls to board the buses.
- While the State Transport Corporation (STC) has provided subsidized bus passes to students, the cost of these passes is expensive at around INR. 700 per month and is greater than girls' admission fees in schools.
- Travelling long distances to catch buses, long waiting times, irregular schedules, inadequate infrastructure and overcrowded buses can increase the vulnerability of girls to harassment and violence, and parents worry about their girls' safety.

Recommendations

- Conduct a bus route mapping exercise throughout Purandar Block and design bus routes to increase connectivity to schools and colleges. CSOs can be leveraged for this mapping exercise.
- Increase the number and frequency of buses between bastis and village and schools/colleges.
- Explore private partnerships to meet the lack of transportation options.

- **Develop a system for subsidizing transportation costs** through a partnership between the Department of Education and STC.
- **Establish community-based accountability and monitoring mechanisms.** Use the 3D Program's Village Convergence Planning Committees to regularly gather feedback from girls and women and schools on how the buses are working to meet their needs. Relay this information and data to the Block Convergence Planning Committees and the District Convergence Planning Committees to find solutions for fixing bottlenecks in implementation.
- **Employ women as school bus drivers and attendents** to ensure the safety of girls, while generating employment for women.
- **Provide girls- and women-only seats** on certain bus routes and timings.
- **Provide shelter at bus stands**.
- **Provide clean, well-lit and secure washrooms for girls** in close proximity to bus stands, with running water and disposal facilities for menstrual hygiene products.
- **Strengthen mechanisms, such as the Police Patil and the Nirbhaya and Damini squads, to ensure the safety of girls at bus stands** and on buses.
- **Strengthen and target bicycle distribution programs to secondary girl students** whose schools are between 3-6 kilometers away from home.

मुलींच्या माध्यमिक शिक्षणात अडथळे ठरणारी वाहतूक समस्या
डीसीपीसी, पुणे जिल्हा यांच्यासाठी टिपण
२४ जून २०१९

मुद्दा:
मुलींना शिक्षणाच्या संधी अधिकाधिक उपलब्ध व्हाव्यात यासाठी वाहतूक योजनेचे सक्षमीकरण होणे.

मुलींची समस्या:

- मुलींच्या शिक्षणाच्या संधींचा संकोच होण्यामागे अपुरी वाहन व्यवस्था / प्रवासाच्या मर्यादित सोयी कारणीभूत आहेत पुरंदर तालुक्यातील मुली आणि महिलांच्या मुलाखती आणि गटचर्चांमधून हे स्पष्ट होत गेले की
- उच्च माध्यमिक शाळा आणि महाविद्यालये राहत्या गावांपासून जवळ नसतात. मुलींना तीन ते तीस किलोमीटर प्रवास करून शाळा-महाविद्यालयांमध्ये जावे लागते. अशावेळी प्रवासाचे एकमेव साधन असणाऱ्या बस सेवेवर त्यांचे अवलंबित्व असते.
- बसचे वेळापत्रक अनेकदा कोलमडते किंवा त्या रद्द होतात त्यामुळे मुलींना आपले तास अथवा क्लासना मुकावे लागते.
- अनेक मुलीं गावांबाहेर असणाऱ्या वस्त्यांमध्ये राहतात. त्यांना बसथांब्यापर्यंत जाण्यासाठी देखील काहीही सोय नसते. दोन किंवा तीन किलोमीटर चालून त्यांना मुख्य गावात येऊन बस पकडावी लागते.
- बस थांब्यांवर छप्पर नसते, बसण्याची सोय नसते आणि बसथांब्या शेजारी स्वच्छालये नसतात.
- काही मार्गांवर अतिशय कमी बस आहेत त्यामुळे बसला प्रचंड गर्दी असते आणि बसमध्ये प्रवेश करणेच मुलींसाठी जिकिरीचे असते.
- राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ मुलींना सवलतीत पास देते. मात्र त्या पासची किंमत दरमहा ७०० रुपये आहे. म्हणजे मुलींच्या शाळेच्या फी पेक्षा जास्त.
- बस पकडण्यासाठी चालावे लागणारे अंतर, वाट पाहण्यात जाणारा वेळ, बसची अनियमितता, अपुऱ्या पायाभूत सुविधा आणि गर्दीने खचाखच भरलेल्या बसेस मुळे मुलींना छळ आणि हिंसेचा सामना करावा लागतो आणि मुलींच्या सुरक्षिततेबद्दलची पालकांची चिंता वाढते.

शिफारशी:
थ्रीडी प्रोग्रॅमच्या अनुसार-

- संपूर्ण पुरंदर तालुक्यामध्ये बसमार्गांचा अभ्यास करावा आणि शाळा-कॉलेजेसपर्यंत जाणाऱ्या
- मार्गांवरील बस वेळापत्रक आखले जावे. या अभ्यासासाठी स्थानिक स्वयंसेवी संघटनेचे सहकार्य घ्यावे
- वस्त्यांमधून गावाकडे आणि शाळा कॉलेजकडे जाणाऱ्या बसची संख्या आणि वारंवारिता वाढवावी.
- वाहतुकीच्या समस्येचे निराकरण करण्यासाठी खाजगी वाहतूक सुविधां या पर्यायावर विचार करावा.
- शिक्षणखाते आणि राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ यांनी संयुक्तपणे चर्चा करून सवलतीच्या पाससंबंधीची यंत्रणा विकसित करावी.